

goedgeld

Talitha Muusse over klimaatverandering

‘Het is menens
voor jongeren’

DROMEN

Een ondernemer uit de community Voor de Wereld van Morgen droomt hardop. Dit keer

Lori Goff van Outlander Materials over UnPlastic, een composteerbaar alternatief voor plastic, gemaakt van bierbrouwafval.

‘Mijn droom is al begonnen: in een biologisch proces maken we uit het afvalwater van bierbrouwerijen volledig afbreekbaar verpakingsfolie, UnPlastic. Ik werd getriggerd om dit te gaan ontwikkelen toen ik erachter kwam dat er bij het brouwen van bier zoveel afvalwater verloren gaat. Dat afvalwater omzetten in een composteerbaar verpakingsmateriaal als alternatief voor plastic, werd ons doel. We willen dit product niet alleen ontwikkelen en beter maken, we willen door naar de volgende fase: het folieachtige materiaal zowel lokaal als op grote schaal gaan produceren voor de verpakkingindustrie. Dan krijgt het impact. Om dat te bereiken moet ons product voldoen aan de hoogste kwaliteitseisen van producenten. Denk alleen al aan verpakkinglijnen – ieder deel van elke machine moet zijn ingesteld op deze folie. Als ik nog even hardop verder mag dromen, loop ik door de Albert Heijn in mijn buurt en koop ik daar in UnPlastic verpakte stroopwafels. Binnen twee jaar hoop ik dat we zover zijn. Ik zeg stroopwafels, omdat ik het mooi vind als het een echt Nederlands product is dat we verpakken. Ook al zal de productie ooit wereldwijd zijn – mijn droom –, onze basis blijft Nederland. Hier heb ik mijn connecties en kon ik mijn netwerk opbouwen, om te beginnen via Blue City voor bedrijven in de circulaire economie, hier in Rotterdam. Zeker waar het gaat om circulaire processen en ontwerpen is Nederland *the place to be*. Daarbij voel ik me gesteund door onze nominatie voor zowel de Postcode Loterij Green Challenge 2020 (laatste 25, red.) als de ASN Bank Wereldprijs-competitie waarin ik vorig jaar finalist was. Om onze ontwikkeling verder te brengen zoeken we, naast financiële middelen, naar de juiste partnerschappen. Het liefst hebben we straks minimaal vier partners waarmee we kunnen samenwerken om ons doel te bereiken. Denk aan industriële bedrijven en supermarktketens. Ik ben inmiddels in gesprek met potentiële partners. Als één daarvan doorgaat, gaat de vlag uit!’ • outlandermaterials.com/unplastic

voor de wereld van morgen

Foto: Josje Deekens

ASN Bank
Postbus 93514
2509 AM Den Haag
telefoon 070 - 35 69 333
informatie@asnbank.nl
www.asnbank.nl
ASN Klantenservice
070 - 35 69 335

goedgeld is een uitgave voor klanten en relaties van ASN Bank. In 2020 verschijnt het magazine drie maal op papier en online.

Redactie ASN Bank:
Afdeling Marketing & Communicatie

Advies redactie:
Buro Opwaarts, Zeist

Journalistieke productie en coördinatie:
Maters & Hermsen, Leiden

Ontwerp en opmaak:
Katja Visser, Den Haag
Foto cover:
Josje Deekens, Den Haag
Druk: Quantes, Rijswijk

December 2020
© 2020 ASN Bank

Materiaal:
Magno naturel

ASN Bank beoogt met Goedgeld de dialoog over verduurzaming van de samenleving te stimuleren. De meningen en overdenkingen in dit magazine dragen bij aan die dialoog, en weerspiegelen niet per definitie de visie van ASN Bank.

INHOUD

4 Focus Ontmoet Simon de Zeeolifant

6 Goed nieuws Banken doen belofte aan natuur

8 Baanbreker Talitha Muusse ‘Klimaat is ook een generatievraagstuk’

14 Hoe zit het met...? De Klimaatwet

16 Duurzaam dilemma Gentech Wel of geen goed idee?

20 Jubileum 60 jaar ASN Bank Samen maken we de juiste keuzes

24 Interview Herman Tjeenk Willink: ‘De maatschappelijke scheidslijnen worden scherper’

28 In beeld ‘Planet or Plastic?’ in Museon

34 Gesprek Joyce van der Est en Arie Koornneef blikken terug op 2020

36 Menselijke maat Kinderen helpen kinderen

38 VDWVM Hoofdprijs voor DeWarmte in ASN Bank Wereldprijs

39 Column Gijs Groenteman

MEET THE BOSS

Dit is Simon de Zeeolifant, de grootste en mooiste planktonslak die Katja Peijnenburg ooit heeft gevangen. Katja is zeebioloog, onderzoeker bij Naturalis Biodiversity Center en hoofddocent aan de Universiteit van Amsterdam. Op een onderzoeksschip dat in 2017 naar de Falklandeilanden voer, bracht zij samen met haar onderzoeksteam in 45 dagen de kwantitatieve en kwalitatieve stand van het Atlantische zoöplankton in beeld, door elke nacht de netten uit te gooien. 'Plankton, dat zijn alle plantjes en diertjes die los van de bodem leven en niet tegen de stroom in kunnen zwemmen. Van eencellige alges tot zeeslakken en kwallen. Ze staan aan de basis van de voedselketen en hun rol in de koolstofcyclus is enorm. Alleen al het plantaardige plankton zorgt voor vijftig procent van onze zuurstofproductie.' We focussen te veel op het leven op land, vindt de biodiversiteitonderzoeker. 'Wat in de oceanen gebeurt, bepaalt onze toekomst. Plankton vormt een goede graadmeter voor de impact van klimaatverandering. Zo worden zeeslakkenhuisjes van aragoniet, een gevoelige kalksoort, door verzuring dunner.' Simon de zeeolifant is een planktonslak met zo'n gevoelig huisje. Peijnenburg: 'We vingen duizenden slakken, maar Simon is met zijn 1 centimeter en knalpaarse kleur één van de grootste en de allermooiste. Een baas, de witte haai onder het plankton. Zeeolifanten zien goed, we denken dat ze daarom vaak aan onze netten ontsnappen. Onder de microscoop zagen we hoe nieuwsgierig hij was, onderzoekend en nergens bang voor.' Uitzoomend toont haar onderzoek naar zoöplankton vooral aan dat CO₂ de grootste bedreiging vormt voor de oceanen en daarmee voor ons leven. Peijnenburg: 'De oceanen worden in rap tempo warmer en zuurder en ze bevatten steeds minder zuurstof. Dit is de belangrijkste oorzaak voor het verdwijnen van soorten in zee. Als evolutiebioloog maak ik me daar geen zorgen over, als moeder wel.' •

[@katjaplankton](https://twitter.com/katjaplankton)

Banken doen belofte aan natuur

Wat hebben 26 financiële instellingen en David Attenborough met elkaar gemeen? Beide willen een einde maken aan een stille natuurramp: het verlies van biodiversiteit. Attenborough, de 94-jarige filmmaker en bioloog, doet dat sinds de herfst met de documentaire *A life on our planet* (Netflix). ASN Bank en de 25 andere financiële instellingen doen dat middels een belofte aan de natuur. Wat die inhoudt? We gaan een bijdrage leveren aan het herstel en de bescherming van ecosystemen. Dat doen we door per investering of belegging de impact op de biodiversiteit te meten, de negatieve impact te verkleinen en de positieve impact te vergroten. Een vergelijkbare aanpak bestaat al voor CO₂-uitstoot.

Het idee ontstond 5 jaar geleden tijdens een treinreis naar de Klimaatop in Parijs. Inmiddels hebben 80 financiële instellingen, geïnitieerd door ASN Bank, de aanpak omarmd. asnbank.nl/belofteaannatuur

DIT IS EEN MOOIE CADEAUTIP

Op de redactie ligt altijd wel een exemplaar van het boek *'Dit is een goede gids – voor een duurzame lifestyle'*. Door de jaren heen kregen vele afscheidnemende collega's en relaties het witte boek cadeau. Na 3 jaar komt Marieke Eyskoot met een opvolger, speciaal voor kinderen vanaf 9 jaar. Het heet: *'Dit is een goed gidsje – voor een betere wereld'* en is te koop voor € 17,50.

Ondertussen op de bodem van de Noordzee...

Hoe staat het met de natuurversterkende projecten bij windmolenparken in de Noordzee? Oplettende lezers weten dat we in Goedgeld geregeld stilstaan bij de projecten van De Rijke Noordzee. Floris van Hest, directeur Stichting De Noordzee (met Natuur & Milieu en ASN Bank initiatiefnemer van dit programma) gaf in oktober een update: 'Van het project Luchterduinen (voor de kust van Noordwijk) leren we dat natuurontwikkeling op zee zeer kansrijk is.' In oktober en november stond het neerzetten van oestertafels in het windpark voor de kust van het Zeeuwse Borssele en voor de kust van Scheveningen op de planning.

asnbank.nl/rijkenoordzee

IJSKOUDE FOTO-EXPOSITIE

In het meinumner van Goedgeld gaven we een voorproefje op de foto-expositie *'Borealis – life in the woods'* van het duo Jeroen Toirkens (fotograaf) en Jelle Brandt Corstius (journalist en documentairemaker). De tentoonstelling in het Fotomuseum Den Haag kon door coronamaatregelen helaas niet doorgaan. Voor liefhebbers is er goed nieuws: de tentoonstelling staat vanaf 16 januari opnieuw gepland in Fotomuseum Den Haag. Tot 13 juni kun je de expositie bezichtigen. Omdat ASN Foundation de sponsor is van deze expositie ontvang je € 2,50 korting op een entreebewijs van € 10 (ASN-pas meenemen is aanbevolen). Tickets voor het museum moet je online reserveren. Gebruik bij het bestellen de ASN kortingscode FM46003042 (voor maximaal 2 kaartjes).

fotomuseumdenhaag.nl

BOREALIS

Foto: Jeroen Toirkens

NIEUWE GROENE PROJECTEN IN OVERIJSEL EN LIMBURG

Het ASN Groenprojectenfonds heeft de afgelopen maanden twee nieuwe projecten gefinancierd: de bouw van een windpark in de Limburgse gemeente Peel en Maas en de aanleg van een drijvend zonnepark ten noorden van Zwolle. Het windpark zal genoeg stroom leveren voor ruim 5.000 huizen in de gemeente Peel en Maas. Het drijvende zonnepark bij Zwolle levert straks stroom aan 7.000 huishoudens en is met 18 hectare en 72.000 panelen het grootste drijvende zonnepark in Europa. Om de impact van het zonnepark op de natuur te beperken, is slechts dertig procent van het wateroppervlak voorzien van zonnepanelen. Daarnaast heeft het park brede lichtstraten en goede luchtcirculatie, waardoor het waterecosysteem niet verstoord raakt.

samenduurzaampeelenmaas.nl

Troebel water geeft helder signaal

Maar liefst 2.600 vrijwilligers onderzochten afgelopen zomer de kwaliteit van onze kleine wateren. Op initiatief van ASN Bank en Natuur & Milieu namen ze watermonsters in slootjes, vijvers, grachten en kleine plassen. De uitkomst was helaas – net als in 2019 – negatief: 8 op de 10 kleine wateren in Nederland heeft een matige tot slechte kwaliteit. 'Een urgent signaal aan alle betrokkenen', stelt Roel Nozeman, senior adviseur biodiversiteit bij ASN Bank. 'In dit water spelen 's zomers kinderen. Vissen, insecten en andere dieren zijn ervan afhankelijk. Schoon water is van levensbelang voor een gezond ecosysteem.' Voor de tweede editie van 'Vang de Watermonsters' sloten ook de Unie van Waterschappen en zeven waterschappen aan. Zij roepen nu alle waterpartners op om het doel voor 2027 te halen. In dat jaar moeten alle kleine oppervlaktewateren gezond en schoon zijn.

asnbank.nl/watermonsters

Generatie-expert Talitha Muusse

Het klimaat- vraagstuk is ook een generatiedebat

TEKST Maureen Land
BEELD Josje Deekens

Inspraak voor jongeren en duurzaamheid bepalen de agenda van Talitha Muusse die ook wel de stem van haar generatie wordt genoemd. Ze richtte coalitie Y op en De Jonge Duurzame 100, ze is een veelgevraagd spreker, ze schuift aan bij tv-programma's en praat maandelijks met de premier in het Catshuis. Maar de oudere generatie beweegt niet gemakkelijk, vindt ze. 'Misschien moeten we veel radicaler worden.'

Hoe kwamen de thema's jongeren en duurzaamheid op jouw pad? 'In mijn eerste studiejaar, tien jaar geleden, kwam ik via een stage bij MVO Nederland te werken. Ik was 19 en van het woord duurzaamheid had ik nog nooit gehoord. Door Willem Lageweg, oud-directeur van de Rabobank en mijn mentor daar, werd ik op dat pad gezet. Hij stelde mij vragen. Wat vind jij nou als jongere van het klimaat, van onze toekomst, van duurzaamheid? In een tijd dat er nog geen brede maatschappelijke discussie over bestond. Tussen mij en hem kwam het generatiedebat op gang over de duurzame samenleving. Ik leerde veel van hem, maar het was zo bijzonder dat hij ook van mij wilde leren. Hij liet me geloven dat de mening van jongeren ertoe doet. De meeste bestuurders denken dat ze alleen kunnen leren van mensen uit hun eigen *league*, niet van de gewone man of vrouw op straat of van jongeren.'

Wat betekent duurzaamheid tien jaar later voor jou?

'Hoe voeg ik positieve waarde toe aan de wereld, aan mensen, biodiversiteit en het klimaat? Hoe geef ik meer dan ik neem? Om die balans gaat het. Door corona staat het klimaat meer dan ooit in de belangstelling, de pandemie valt direct te linken aan die disbalans tussen mens en aarde. Klimaatverandering is ook een generatievraagstuk. Op wat warme winters na merken we er nu weinig van, maar voor het einde van de eeuw worden de effecten zichtbaar. Dat gaat de samenleving veel geld kosten. Ik geloof net als David Attenborough dat de opwarming van de aarde een existentiële bedreiging vormt voor de mens.'

Denken veel jongeren zoals jij?

'Ja! Niet voor niets stemmen jongeren in heel Europa overwegend groen. Kijk naar de klimaatmarsen. Jongeren van nu protesteren meer dan jongeren in de jaren zestig. De oudere generatie ziet klimaatverandering in het verlengde van milieubeleid: niet te veel vervuilen, een beter klimaat begint bij jezelf. Jongeren geloven niet dat kleine beetjes helpen, die zien het compleet de verkeerde kant op gaan. Ouderen zeggen al snel: het kan niet. Ze kiezen – niet altijd bewust – voor behoud van banen boven het behoud van de aarde. Natuurlijk is ons

gedrag belangrijk, maar jongeren willen grotere en radicaal andere besluiten.'

Waar denk je aan bij een radicaal andere politiek?

'Misschien is een grondwettelijke verandering nodig waarbij alle politieke besluiten ongeacht politieke kleur binnen een duurzaam kader moeten vallen, zodat bijvoorbeeld meer CO₂-uitstoot onmogelijk wordt. Beprijzing is ook een middel. Hoge belastingen voor de uitstoot van CO₂, voor het teveel onttrekken van grondstoffen of voor schade aan biodiversiteit. En gunstige voorwaarden voor lokaal produceren met een lage footprint. Dan breng je de balans terug. Er zitten fiscale voordelen aan het produceren van niet-duurzame energie, er is geen vleestaks maar er zit wel belasting op groente en fruit. Dat klopt gewoon niet. Veranderen kan niet, onze economie zou instorten als andere landen daar niet in meegaan? Tsja, ik denk dat het voortbestaan van onze aarde het wel waard is.'

Corona heeft ook tot drastische economische keuzes geleid...

'Een interessante parallel. Ik denk wel eens, als je nu ziek zou worden of dood zou gaan door het klimaat, dan zou het heel hard gaan met de veranderingen. De indicatoren zijn minder zichtbaar en tastbaar, maar de grenswaarden voor het klimaat staan echt allang op rood. Anders dan bij een virus buig je de klimaatverandering niet zomaar af. Als de schade al zolang is opgebouwd, ben je per definitie te laat.'

Ben je eigenlijk wel optimistisch over ons klimaat?

(Stilte.) 'Weet je, de planeet redt het wel. En gek genoeg – wat ik

heel dubbel vind aan mezelf – denk ook ik dat het wel zal meevallen met die extinctie. Misschien overleven we ook zonder walvissen en bossen, met geavanceerde technologie. Maar het is zo zonde dat we er een potje van maken op deze prachtige planeet. Wat mij hoop geeft, is dat de jonge generatie zo maatschappelijk betrokken is. Via social media vinden we elkaar. Er wordt heel negatief over gedaan, social media vormen een riool en genereren fake news. Maar social media zorgen ook voor empowerment, niet alleen voor de klimaatbeweging, ook voor Me too en Black Lives Matter. Machthebbers kunnen niet meer zomaar zinloze beloftes doen, hypocrisie wordt afgestraft.'

Wordt het anders als de jongeren straks de macht hebben?

'Elke levensfase geeft je een andere blik op de wereld. Maar elke generatie neemt ook zijn eigen zeitgeist mee. Mijn generatie, de millennials of generatie Y, is klimaatbewust en opgegroeid met technologie en digitalisering. Wij organiseren ons in allerlei losse en ongreepbare netwerkverbanden. De klimaatmarsen ontstonden spontaan, uit WhatsApp-groepen. Die wereldwijde demonstraties maken machthebbers duidelijk dat het voor jongeren menens is.'

De macht van het getal, helpt dat de jongeren vertegenwoordiging?

'Het is de kracht en de valkuil natuurlijk, want die unieke manier van organiseren wordt niet erkend door Den Haag. Wil je daar aan tafel zitten, dan gaat het om hoeveel leden of medewerkers je hebt. Die hebben we niet. En dat is denk ik precies de uitdaging: hoe pas je als jongeren binnen de officiële kanalen van inspraak en vertegenwoordiging? Hoe krijg je jouw belang erkend zonder de aansluiting met je eigen waarden te verliezen? Verlang niet van jongeren dat ze massaal lid worden van de vakbond of een politieke partij om te mogen meepraten als daar hun energie niet zit.'

En een eigen jongerenpartij voor de hele generatie Y?

'Ik hoop dat die er komt, er zijn plannen voor de komende Tweede Kamerverkiezingen. Het gevaar van infiltreren in een bestaand systeem is dat je je vernieuwingskracht verliest. Ouderen moeten ons ook een beetje durven loslaten, zoals mijn mentor mij losliet. Draai het om en geef dat klimaat- of pensioenakkoord aan jongeren. Laat hen het zelf maar organiseren en laat vervolgens de ouderen bij de jongeren lobbyen voor inspraak.'

>

'Als je nu ziek zou worden door het klimaat, zou het heel hard gaan met de veranderingen'

TALITHA MUUSSE

Duurzaam ondernemer en spreker namens haar generatie. Geboren in 1991 als dochter van een Lutherse dominee en een Peruviaanse activiste. Ze groeide op in een Rotterdams, maatschappelijk betrokken, gezin waar over alles werd gediscussieerd. Ze studeerde Bedrijfskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Ontwikkelde haar expertise in duurzaamheid en generatiedenken bij MVO-Nederland waar ze op haar 22e toetrad tot de Raad van Toezicht, als jongste bestuurder ooit. Ze was medeoprichter van de Duurzame Jonge 100 en drijvende kracht achter de Energieboot. Ook richtte ze samen met Tim Hofman Coalitie Y op, een beweging die zich hard maakt voor inspraak en vertegenwoordiging van jongeren in de politiek. Recent lanceerde Talitha Blikverruimers, een programma dat jonge professionals opleidt om toezichthouder of commissaris te worden.

Geef je dit soort baanbrekende ideeën ook aan Rutte mee, waar je namens Coalitie Y elke maand bij aan tafel zit?

'Ja, maar het is zoeken naar wat je kunt neerleggen. In september deden we met Coalitie Y voorstellen voor klimaatbeleid, onder andere CO₂-beprijzing en een generatietoets voor elk politiek besluit, kortweg de gevolgen van een maatregel laten doorrekenen voor toekomstige generaties. Het antwoord was: het kan niet, het is te lastig. Punt. We mochten wel meehelpen het coronabeleid uit te leggen aan jongeren... ja, haha. Het probleem is dat dit kabinet niet gelooft in inspraak van welke groep dan ook. Deskundigheid en verdiensten tellen. Neem het OMT. Daar komen geen jongeren in, alleen neutrale deskundigen is het argument. Maar dat is bizar, geen mens is neutraal!'

Je bent hier al tien jaar mee bezig, zat op je 22e in de Raad van Toezicht van MVO Nederland. Hoeveel meer deskundigheid is nodig?

'Ik kom veel babyboomers tegen die vinden dat ik pas kom kijken. Vorige week nog bij de opname van een BNR-podcast, twee bestuurders die het "allemaal onzin" vonden wat ik zei. Want "jullie generatie heeft het beter dan elke generatie ervoor en bij de eerste de beste tegenslag klagen jullie al". Ja, het is waar dat we zijn opgegroeid in de allerbeste tijd van de geschiedenis, maar ons toekomstbeeld is somberder dan ooit. We zitten met een enorme staatsschuld, de vergrijzing en zorgkosten nemen toe, de werkloosheid ook, ons pensioenstelsel is onhoudbaar. En we hebben een klimaatcrisis. Dit is niet de eerste de beste tegenslag, het gaat slechter worden vanaf hier. In die spagaat botsen onze wereldbeelden.'

Hoe ga je door met je missie?

'In ieder geval door in gesprek te blijven, door collectief een punt te maken en misschien wel door de moed te vinden om te zeggen "nu is het klaar". Hoe? Ongehoorzaam worden, de straat op en de boel plat-

leggen om klimaatbeleid af te dwingen. Best radicaal, maar misschien is het nodig om gehoord te worden. Hoe dan ook wil ik de toekomst in gunstige richting veranderen. Misschien juist vanuit het idee dat onze generatie de tijd zo heeft meegehad. We zijn creatief en ondernemend, we hebben de toekomst en de kansen om de wereld te veranderen.'

Jouw held voor jongeren én het klimaat?

'David Attenborough, die op zijn 94e nog steeds gepassioneerd in de strijd zit tegen klimaatverandering en continu waarschuwt dat ons gedrag leidt tot een massa-extinctie. Hij is een Instagramaccount gestart om jongeren te bereiken, omdat hij inziet dat jongeren de wereld kunnen veranderen. Het getuigt van leiderschap dat hij zich op zijn leeftijd buigt naar de jonge generatie. Dat zouden bestuurders ook moeten doen. Waarom stemmen jongeren niet, is niet de goede vraag. De vraag is, waarom bedenken we niet een andere vorm van inspraak. Precies wat mijn mentor Willem Lageweg bij mij deed. De samenleving kan meer Willem Lagewegs en David Attenboroughs gebruiken.' ●

DE KLIMAATWET

Om de opwarming van de aarde onder de 2 graden te houden, hebben we als land afgesproken onze CO₂-uitstoot te verminderen. In de Klimaatwet staan de zogenaamde klimaatdoelen en het tijdpad.

WAT SCHRIJFT DE KLIMAATWET VOOR?

In 2030 moet Nederland 49% minder CO₂ uitstoten dan in 1990. Voor 2050 geldt: 95% minder CO₂-uitstoot dan in 1990.

Ter vergelijking: Europa wil 40% verminderen in 2030, en 80 tot 95% in 2050.

Gewenste daling CO₂-uitstoot in Nederland ten opzichte van 1990

2020: 25%
2030: 49%
2050: 95%

WELKE MAATREGELEN?

Tot en met 2030 stelt het kabinet elk jaar € 300 miljoen beschikbaar om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Dit geldt voor vijf sectoren: elektriciteit, mobiliteit, gebouwde omgeving, landbouw en landgebruik en industrie.

LIGGEN WE OP KOERS?

Nee. De uitstoot van Nederlandse broeikasgassen daalde in 2019 ten opzichte van een jaar eerder met **3%** (5,7 ton) naar 182,5 megaton CO₂. Dat is **18 procent** lager dan in 1990. Als de daling in die tred voortzet, komen we voor 2020 niet op de gewenste 25% daling.

Bron: <https://www.iea.org/articles/global-co2-emissions-in-2019>

AFSPRAKEN PER SECTOR

Elektriciteit

2030: 70% van alle elektriciteit opwekken met windturbines op zee en op land en zonnepanelen op daken en in zonneparken. Er is nog werk aan de winkel: in 2019 kwam 19% van alle elektriciteit uit duurzame bronnen.

2050: 100% van de fossiele brandstoffen, zoals aardgas en steenkool, zijn vervangen door schonere energiebronnen.

Mobiliteit

In 2050 stoot het Nederlandse verkeer inclusief de transportsector geen schadelijke uitlaatgassen en CO₂ meer uit. Voorbeelden van maatregelen:

- elektrificeren (via batterij, waterstof, zonnecellen)
- meer oplaadpalen voor elektrische auto's
- bussen in het openbaar vervoer 100% schoon laten rijden
- fietssnelwegen worden beter verbonden
- autodelen wordt gemakkelijker.

2030

Industrie

Het merendeel van de industrie draait in 2050 op duurzame elektriciteit uit zon en wind, energie uit waterstof, aardwarmte en biogas. Bedrijven investeren zelf in vernieuwing, aangevuld met subsidie.

HOELANG LOOPT EEN KLIMAATPLAN?

De Klimaatwet schrijft voor dat er iedere vijf jaar een nieuw Klimaatplan komt met concrete maatregelen. Daarnaast wordt ieder jaar besproken of het Klimaatplan voldoet. In 2024 komt de volgende versie van het Klimaatplan.

Gebouwde omgeving

In 2030 moeten 1,5 miljoen bestaande woningen verduurzaamd zijn. In 2050 moeten 7 miljoen woningen en 1 miljoen andere gebouwen van het aardgas af zijn. De verduurzaming van gebouwen gaat wijk voor wijk, gemeenten weten in 2021 welke wijk wanneer aan de beurt is.

2050

Landbouw en landgebruik

In 2050 moeten de landbouw en het landgebruik klimaatneutraal zijn. Maatregelen:

- methaan (dat onder andere koeien uitstoten) en ammoniak verminderen in veehouderij
- extra aanleg van bossen zorgt voor meer CO₂-opslag
- glastuinbouw gaat meer gebruikmaken van restwarmte van bijvoorbeeld fabrieken.

WAT DOET ASN BANK?

ASN Bank en de ASN Beleggingsfondsen zijn klimaatneutraal en streven ernaar klimaatpositief te worden. ASN Bank investeert niet in fossiele brandstoffen, maar in duurzame energie. Geld op je ASN-rekening veroorzaakt 71% minder CO₂-uitstoot dan bij een gemiddelde Nederlandse bank (cijfers 2018). Met € 500 op een rekening bij ASN Bank bespaar je jaarlijks net zoveel CO₂ als:

- 24 jaar je mobiele telefoon niet opladen
- 34 weken geen wasjes draaien of
- 840 minder kopjes koffie drinken.

MEER LEZEN?

Op wetten.overheid.nl vind je de Klimaatwet.

Gentech: wel of geen goed idee?

Aardappels die bestand zijn tegen droogte en bacteriën die helpen bij de productie van medicijnen. Maar ook: monoculturen die de grond uitputten en onbekende risico's op de lange termijn. Zegeningen én risico's van gentech.

Al eeuwen is de mens bezig met het beïnvloeden van de genetische eigenschappen van gewassen en dieren. Hoe? Door soorten en variëteiten onderling te kruisen. Zo is maïs duizenden jaren geleden door de bewoners van Midden-Amerika vanuit (waarschijnlijk) een klein grasplantje veredeld tot de grote, voedzame kolven die wij kennen. Zulke veranderingen kosten tientallen jaren en gaan gepaard met eindeloos experimenteren. Maar in de jaren veertig van de vorige eeuw ontdekten wetenschappers een nieuwe manier om genetische eigenschappen te veranderen, met chirurgische precisie en in een fractie van de tijd. Hoe? Door een stukje erfelijk materiaal met een gewenste eigenschap van het ene organisme in te brengen bij het DNA van een ander. En zo een plant, schimmel, bacterie of dier nieuwe of aangepaste eigenschappen te geven. In één keer, zonder dat er tientallen jaren van kruisingen voor nodig zijn.

VOEDSELVOORZIENING

Die techniek – uitgevonden in de jaren veertig van de vorige eeuw en op grotere schaal toegepast sinds de jaren negentig – opende een wereld aan mogelijkheden. Van sommige toepassingen plukt de mensheid onmiskenbaar de vruchten. Denk aan de produc-

tie van insuline voor diabetespatiënten met behulp van 'omgebouwde' bacteriën. Of 'menseigen' bloedstollingsproducten zonder het risico van allergische of afstotingsreacties. Ook in de landbouw zijn genetisch gemodificeerde gewassen bezig aan een opmars. Het gros van de soja en maïs die in Zuid-Amerika wordt verbouwd als veevoer, is van een genetisch gemodificeerde variant. Deze gewassen zijn bijvoorbeeld beter bestand tegen onkruidbestrijdingsmiddelen, zodat de opbrengst verbetert. En wetenschappers van Wageningen University & Research (WUR) zijn een heel eind met de ontwikkeling van gemodificeerde aardappels die bestand zijn tegen hitte of droogte; een uitkomst voor (veelal) ontwikkelingslanden die kampen met de gevolgen van klimaatverandering. En per saldo gunstig voor de mondiale voedselvoorziening.

MONOCULTUREN

Maar gentech heeft een schaduwzijde. Veel voordelen blijken, in een ander licht gezien, een nadeel. Zo patenteren biotechbedrijven hun verbeterde gentechzaden. Grote bedrijven worden zo eigenaar van plantenrassen die vervolgens niet meer mogen worden gebruikt voor natuurlijke veredeling (de traditionele manier om aan nieuwe zaden te komen). >

DIT PLEIT VOOR GENTECH

- Speelt belangrijke rol bij de productie van bepaalde medicijnen.
- Leidt potentieel tot gezondere producten met minder allergenen of andere schadelijke stoffen.
- Inzetbaar voor meer duurzame landbouw die minder water, mest of bestrijdingsmiddelen vraagt.
- Biedt kansen aan boeren in ontwikkelingslanden met verbeterde gewassen.
- Kan bijdragen aan grotere beschikbaarheid van voedsel.

DIT PLEIT TEGEN GENTECH

- De veiligheid van consumptie van gentech-producten op de lange termijn is onbekend.
- Genetische gemodificeerde gewassen vergroten de druk op de natuur (bijvoorbeeld door het ontstaan van monoculturen) en op de biodiversiteit (als gemodificeerde soorten zich verspreiden).
- Onevenredig veel macht bij grote corporaties die het patent bezitten op genetisch gemodificeerde gewassen.
- Langetermijngevolgen van ingrijpen via genetische modificatie zijn veelal onbekend en mogelijk onbeheersbaar.

Het gevolg: boeren raken al snel aangewezen op grote corporaties. Dit kan uiteindelijk leiden tot een situatie waarin een handvol machtige bedrijven bepaalt wat de wereldbevolking op zijn bord krijgt. Gentech-gewassen maken landbouw mogelijk op plekken waar dat voorheen lastig of onmogelijk was. Dat heeft voordelen, maar vergroot ook de druk op de natuur. In Zuid-Amerika leidde dit tot de aanleg van soja- en maïsvelden ter grootte van, pak hem beet, de provincie Utrecht op plekken waar voorheen de natuur vrij spel had. Biodiversiteit verdwijnt, bodemuitputting ligt op de loer bij deze monoculturen. Ook zijn de gevolgen voor het omringende ecosysteem onvoorspelbaar als een gentech-gewas (dat bijvoorbeeld resistent is tegen een bepaald insect) zich hier onbedoeld verspreidt.

GEZONDHEIDSVOORDELEN EN -RISICO'S

Naast economische en ecologische kanttekeningen is er het aspect van de volksgezondheid. Genetische modificatie kán gezondere producten opleveren. Denk aan het verwijderen van allergie-opwekkende of schadelijke stoffen (schimmels bijvoorbeeld) uit

gewassen. Ook mag je verwachten dat gewassen die met minder bestrijdingsmiddelen toekunnen, minder restgiften bevatten zodra ze in de supermarkt liggen. Je kunt zelfs beargumenteren dat gentech-gewassen veiliger zijn dan gewone gewassen. Immers, ze worden veel uitgebreider getoetst op voedselveiligheid dan reguliere producten, zeker in Europa waar de regelgeving voor genetisch gemodificeerde gewassen vrij streng is. Aan de andere kant: de gezondheidseffecten van consumptie van genetisch gemodificeerde producten voor de lange termijn zijn onbekend, simpelweg omdat ze nog niet lang genoeg 'onder ons' zijn.

INTEGRITEIT VAN DE NATUUR

Tot slot is er de ethische dimensie. Mogen mensen op dit niveau ingrijpen in de natuur? Volgens sommigen mag – nee, moet – dat als we daarmee wereldproblemen, zoals voedselgebrek, kunnen oplossen. Anderen brengen daar tegenin dat we niet zo diep en ingrijpend mogen inbreken op de natuur. Zeker niet zolang de gevolgen van dat ingrijpen onvolgende begrepen en, bovenal, beheersbaar zijn. ●

DIT VINDT ASN BANK

ASN Bank is niet principieel tegen het gebruik van genetische modificatie. Duurzaamheidsadviseur Stef Driessen: 'Wij zien en erkennen dat hier belangrijke positieve kanten aan zitten, zoals de rol die deze techniek speelt in een betere voedselbeschikbaarheid en medicijnproductie. Deze ontwikkelingen houden we dan ook scherp in de gaten. Er zijn verschillende, vaak nieuwe technieken die zeer nauwkeurig DNA kunnen veranderen, zoals CRISPR-Cas. Daar zitten nu nog de nodige haken en ogen aan, maar als deze technieken verbeteren, bieden ze wellicht interessante perspectieven voor de toekomst.

We hebben nog geen goed zicht op de ontwikkelingen op lange termijn. Onze leidraad is daarom de Europese wetgeving. Mocht die worden aangepast, dan is dat voor ons reden om bepaalde technieken nog eens goed onder de loep te nemen. Maar altijd in combinatie met strikte voorwaarden. Wij staan bijvoorbeeld genetische modificatie toe op micro-organismen (dit zijn geen planten of dieren). We kunnen wel beleggen in bedrijven die genetische modificatie op planten en dieren toepassen voor medische doeleinden, als dit de enige oplossing is voor een medisch probleem. In alle gevallen dient dit onder "gesloten omstandigheden" te gebeuren, zodat genetisch aangepaste organismen zich niet in het milieu kunnen verspreiden.'

Grijs gebied

Aan de andere kant is ASN Bank voorzichtig als het gaat om genetische modificatie in verband met de eerder genoemde risico's: het verdwijnen van biodiversiteit, het ontstaan van monoculturen en eenzijdige bedrijfsbelangen. Driessen: 'We zijn streng als het gaat om genetische modificatie van dieren en mensen. Dat is voor ons nu een no-go. Maar we realiseren ons tegelijk dat in de toekomst wellicht ernstige genetische aandoeningen bij mensen langs deze weg verholpen kunnen worden. Daar willen we ons oordeel over kunnen vormen. Genetische modificatie van planten wordt steeds meer een grijs gebied. Mogelijk dat de voordelen uiteindelijk de nadelen ruimschoots overtreffen. Maar op dit moment blijven we ook op dit vlak terughoudend. Verder is het voor ons veelal een theoretische discussie. In onze dagelijkse praktijk hebben wij niet veel te maken met het thema. Dat wil zeggen: we komen niet vaak bedrijven of projecten tegen met betrokkenheid bij genetische modificatie waarin we kunnen investeren. Als bedrijven genetisch gemodificeerde producten verkopen, zoals supermarkten, verwachten we dat ze hier transparant over zijn en dit op hun producten vermelden.'

BRONNEN

- Gentechdossier Wageningen University & Research, wur.nl
- Gentechregelgeving Rijks-overheid, rijksoverheid.nl
- Argumentenkaart genetisch gemodificeerde gewassen voor consumenten, rijksoverheid.nl
- Diverse artikelen over gentech in Volkskrant, Trouw en NRC
- Lezing 'Is genetische manipulatie van planten een goed idee?' door prof. dr. Michel Haring (UvA), universiteitvannederland.nl
- Documentaire Well Fed, wellfed.nl

2000

60 jaar ASN Bank

Samen de juiste keuzes maken

In drie edities blikken we terug op zestig jaar ASN Bank. Onze geschiedenis toont glashelder waarom onze aanpak zo hard nodig was, en blijft. We sluiten de serie af met een schets van de laatste twee decennia.

Jarenlang hadden onze klanten de keuze om een deel van hun spaarrente te schenken aan samenwerkende goede doelen. Dit gaf ons bijvoorbeeld de kans om vrouwen in kwetsbare regio's te helpen met microkredieten, waarmee ze hun eigen bedrijfje konden starten. Dat deden we via het ASN Vrouwenspaardeposito en via hulporganisatie Cordaid. Vanaf 2011 veranderde de renteschenking in een jaarlijkse donatie van de bank aan projecten van maatschappelijke partners.

Kailash Satyarthi

Jane Goodall

Denis Mukwege

Foto's: Josje Deekens

Als je een bank bent die duurzaam wil bankieren, is transparantie vanzelfsprekend. Daarom maakt ASN Bank al haar investeringen met naam, toenaam en bedrag bekend. Daarnaast gaat de bank graag in dialoog met klanten en stakeholders, onder meer tijdens klantendagen, aandeelhoudersvergaderingen en in het verleden via de Dag van het Ethisch Beleggen. Hierbij mochten we ook diverse beroemdheden ontvangen, zoals in 2005 de legendarische chimpansee-onderzoeker Jane Goodall, in 2015 mensenrechtenactivist Kailash Satyarthi en in 2016 gynaecoloog en bestrijder van seksueel geweld, Denis Mukwege. Beide laatsten zijn Nobelprijswinnaars.

Minister van Financiën Wouter Bos en president van De Nederlandsche Bank Nout Wellink geven op 9 oktober 2008 een persconferentie over de val van de IJslandse bank Icesave. Hierna treft de financiële crisis ook de Nederlandse bankensector. ASN's moederbedrijf SNS Reaal wordt uiteindelijk in 2013 genationaliseerd. Bank en verzekeraar worden gesplitst en het bankbedrijf waar ASN Bank deel van uitmaakt gaat uiteindelijk de Volksbank heten. ASN Bank zelf blijft overigens in de crisisjaren onverminderd succesvol en nieuwe klanten trekken met haar duurzame ambities.

Foto: Martijn Beekman

Van oorsprong was de bank een spaar- en later beleggingsbank. Pas met de introductie van een betaalrekening in januari 2009 veranderde dat. Klanten hebben sindsdien de beschikking over een online rekening waarmee ze – met hun ASN-pas in de hand – kunnen betalen met idealen. Inmiddels laten honderdduizenden klanten met deze rekening zien waar ze voor staan. Daarbij biedt de bank specifieke rekeningen voor ZZP'ers, studenten en kinderen vanaf 6 jaar, aangevuld met een particuliere en zakelijke creditcard.

Betalen met idealen?

U heeft 't nu in eigen hand...

Beken kleur met de duurzame ASN Bankrekening!

Banken veranderen sneller van kleur dan van gedrag. Daarom kunt u maar beter zelf kleur tekenen met de nieuwe ASN Bankrekening. Om uw geld bijvoorbeeld met kracht te laten werken voor een schoner milieu. Voor betere gezondheidszorg en onderwijs. En juist tegen kinderarbeid en wapenindustrie. Want de ASN bank doet alleen verantwoorde en eerlijke zaken met uw geld. Daar kunnen inmiddels 795.000 ASN-spaarders en -beleggers al bijna 50 jaar op vertrouwen. Deze nieuwe betaalrekening springt er bovendien uit door rente, service en gemak. U kunt er duurzaam al uw bankzaken mee doen. Betalen met idealen dus. De ASN Bankrekening is nu voor iedereen online, zodat u eenvoudig van bank kunt veranderen. Kijk voor meer informatie en het openen van een rekening op www.asnbank.nl

ASN BANK
VOOR DE WERELD VAN MORGEN

Sinds 2011 zie je ASN Bank geregeld voorbijkomen op tv. Dit is een beeld uit de allereerste tv-spot 'Geld doet'. In deze campagne lieten we zien dat je foute en goede dingen met geld kunt doen, en dat je samen met ASN Bank de juiste keuzes maakt. Hieronder zie je een voorbeeld van de huidige campagne met fabeldieren in de hoofdrol. Zoals het Gewoontedier, dat moeite heeft met veranderen, en het PVC-paardje dat verliefd wordt op een plastic wattenstaafje dat in zee dobert.

In 2007 richtte ASN Bank het platform Voor de Wereld van Morgen op om duurzame ondernemers te helpen. Zo rijkt ze jaarlijks de ASN Bank Wereldprijs uit aan de beste groene start-ups. In 2014 won Yoni de titel met hun idee om tampons en maandverband van biokatoen te maken. Inmiddels zijn de producten van Yoni overal te koop, zelfs over de grens in België, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk.

De bank heeft een duidelijke aanjaagrol en initieerde het inmiddels wereldwijde klimaat-initiatief PCAF, Partnership for Carbon Accounting Financials. Meer dan vijftig internationale financiële instellingen sloten zich daarbij aan. Met € 2,6 biljoen aan beheerd vermogen committeerden zij zich om de klimaatimpact van hun portefeuille te berekenen en te rapporteren. ASN Bank en de ASN Beleggingsfondsen zijn sinds 2019 zelf klimaatneutraal. ASN Bank is daarmee de eerste klimaatneutrale bank ter wereld.

Geld wordt pas ~~fout~~ of goed

door wat je er samen mee doet

‘Problemen los je niet op met het denken dat ze heeft veroorzaakt’

TEKST Saskia Klaassen
BEELD Merlijn Doomernik

De coronacrisis maakt de uitholling van de democratische rechtsorde nog scherper zichtbaar, zegt Herman Tjeenk Willink. Het is tijd voor nieuwe afspraken over wat burgers en overheid van elkaar mogen verwachten. ‘Anders valt de boel uit elkaar en krijgt degene met het meeste geld of de grootste mond het voor het zeggen.’

‘Mijnheer Tjeenk Willink, waarom doet u dit nog?’ Nog niet zolang geleden kreeg de voormalige vicepresident van de Raad van State deze vraag. Herman Tjeenk Willink (1942) is al negen jaar met pensioen, maar speelt nog steeds een adviserende rol in het Haagse. In 2017 was hij informateur van Rutte III. En in 2018 schreef hij het boek ‘Groter denken, kleiner doen’, dat inmiddels zijn veertiende druk bereikte. ‘Een verraderlijk boekje’, noemt hij het zelf. In 118 bladzijden brengt hij in kraakhelder proza verschillende gedachten samen. Over het managementdenken bij de overheid, de regeldruk bij onderwijzers, huisartsen en rechters, het wegvallen van sociale verbindingen en de mantra van de markt. De kernboodschap: het functioneren van de overheid zelf holt de democratische rechtsorde uit. Deze boodschap wordt volgens Tjeenk Willink door velen herkend, maar leidt ook tot extra vragen. ‘Waaruit blijkt die uitholling? Wat moeten we doen? Daarop probeer ik een antwoord te vinden, het liefst in een debat.’ Het is de reden waarom hij lezingen blijft geven en de discussie opzoekt. ‘Steeds vanuit het besef dat de democratische rechtsorde nooit vanzelfsprekend en altijd kwetsbaar is. In die zin beheer ik een deel van het collectieve geheugen. Dat moet je overdragen, anders gaat de uitholling door.’

Kunt u een voorbeeld van die uitholling noemen?

‘Zelfs toen het economisch nog goed ging, werden de maatschappelijke scheidslijnen scherper. Zowel op het gebied van gezondheid, kans op werk en huisvesting, als opleiding en inkomen. Dat doet afbreuk aan het rechtsvaardigheidsgevoel, het inclusieve karakter waarbij iedereen telt, toch de essentie van de democratische rechtsorde. De huidige coronacrisis verscherpt die tegenstellingen.’

Hoe bestrijd je die tegenstellingen als dat eerder niet lukte?

‘Op de oude voet verdergaan is geen optie. Er gaan op dit moment dingen fout die niet fout mogen gaan, omdat ze de geloofwaardigheid van de democratie aantasten. Een voorbeeld is de aangifte die de minister van Financiën deed tegen zijn eigen Belastingdienst. Een uiting van bestuurlijke onmacht in een vooral door de politiek veroorzaakt probleem in de ambtelijke organisatie. De minister zegt: de strafrechter moet het maar zeggen, ik kom er niet uit. Zoals politiek en bestuur ook in meer dan dertig jaar een stikstofcrisis hebben gecreëerd, en uiteindelijk de bestuursrechter moest zeggen: zo kan het niet voortgaan.’

Hoe kon het zo misgaan?

‘Paradoxaal genoeg ligt de oorzaak in de ontzuiling. Kenmerk van de verzuiling was de hechte politiek-maatschappelijke verankering van de overheid. Die verankering erodeerde. De overheid werd een probleem. Op dat moment hadden we opnieuw moeten nadenken over de normen waaraan de democratische rechtsstaat moet voldoen. Dat is niet gebeurd, in plaats daarvan zijn we economische groei via de private

sector gaan zien als het voornaamste ijkpunt voor succesvol beleid. Veel (financiële) maatregelen waren daarop gericht. De overheid werd vooral als kostenpost beschouwd. Minder was beter. Maar in tijden van crisis, zoals nu, blijkt die private sector juist sterk afhankelijk van een goed functionerende overheid. Iedereen roept: Help, help, overheid intervenieer!’

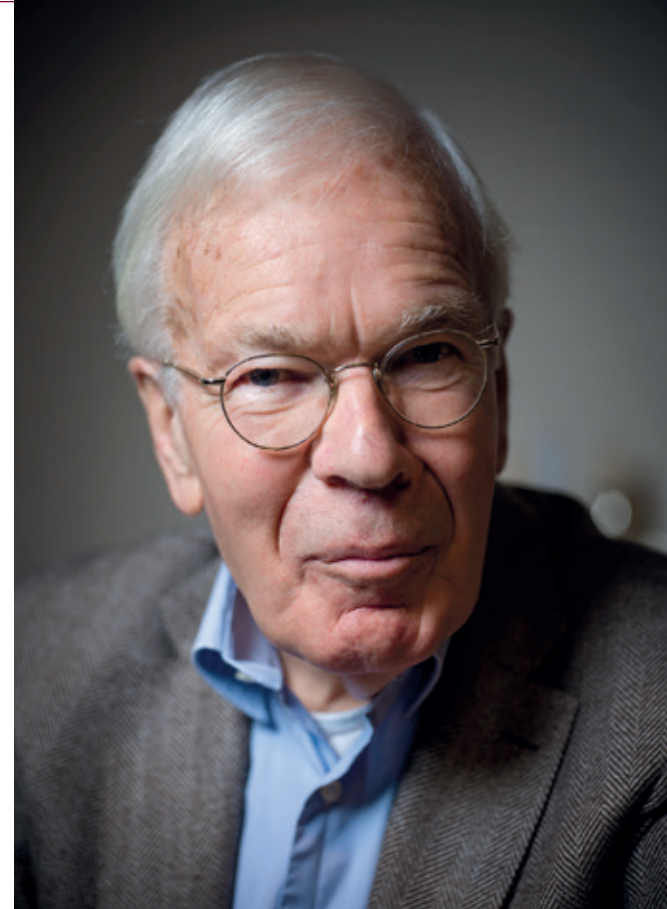
Maar kan de overheid dat nog wel?

‘Om doelgericht te kunnen ingrijpen is een oordeel nodig over de duurzaamheid, vitaliteit en bestendigheid van de bestaande economie. Dat stelt hoge, inhoudelijke eisen aan de overheid. Maar de inhoudelijke deskundigheid is in de afgelopen decennia uit de departementen weggevoerd. De overheid moest een bedrijf zijn dat goed gemanaged moet worden, met de burger als homo economicus, klant en kostenpost. Als de coronacrisis ons iets leert, is het wel dat de burger veel meer is. Iemand die sociaal denkt en voelt en op medeverantwoordelijkheid kan én moet worden aangesproken. Voorwaarde is wel dat duidelijk is wat de burger van de overheid mag verwachten en de overheid van de burger.’

Gaan we het daarover eens worden?

‘Nee, daar zijn we het niet op voorhand over eens. Democratie geeft ruimte aan verscheidenheid. Aan verschillende opvattingen. Ook over de vraag hoe de maatschappij in elkaar hoort te zitten en wat de

‘De democratische rechtsorde is er nu juist omdat we het niet met elkaar eens zijn, maar wel met elkaar verder moeten’

rol van overheid daarbij is. Daarom is in een democratie het politieke debat, met argumenten en tegenargumenten, essentieel. Juist vanuit het besef dat je uiteindelijk tot een compromis moet komen. De democratische rechtsorde is er nu juist omdat we het niet met elkaar eens zijn, maar wel met elkaar verder moeten.’

Wat nu?

‘Erkennen dat economische groei niet het voornaamste ijkpunt voor succesvol beleid is en dat de overheid geen bedrijf is met de burger als klant en kostenpost. Er moet anders over de overheid worden gedacht. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Ik citeer hier graag Einstein: je kunt een probleem niet oplossen met het denken dat het heeft veroorzaakt. Maar hoe bereik je dat als het managementdenken zo overheersend is?’

Wie is aan zet?

‘Dat is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van burgers en overheid. We moeten ons scherper realiseren dat de democratische rechtsorde waarschijnlijk ons enig overgebleven gemeenschappelijk fundament is. Het zijn de grondregels voor de wijze waarop de overheid met zijn burgers en de burgers met elkaar omgaan. Zonder die grondregels valt de boel uit elkaar en krijgt degene met het meeste geld of de grootste mond of de meeste kracht het voor het zeggen. De democratische rechtsorde lijkt een vanzelfsprekendheid, maar is dat niet. Kijk naar de VS, grote maatschappelijke tegenstellingen, povere publieke voorzieningen en steeds meer trekken van een autoritair regime.’

Herman Tjeenk Willink (1942) verwierf in de loop van zijn carrière de positie van boven-de-partijenstaande adviseur van de regering. Hij was voorzitter van de Eerste Kamer (1991-1997) en vicepresident van de Raad van State (1997-2012). Hij was meermalen informateur van Nederlandse kabinetten, de laatste keer bij Rutte III. Sinds 2012 draagt Herman Tjeenk Willink de eretitel minister van Staat, Nederland telt 7 van deze adviseurs.

Welke rol kunnen banken spelen?

‘Allereerst door blijk te geven van het besef dat zij ook een publieke functie hebben. Waarom vinden we het wel vanzelfsprekend dat de (spoor)wegen en het elektriciteitsnet in publieke handen zijn en de financiële infrastructuur niet? Daarover moet opnieuw discussie worden gevoerd, veel banken realiseren zich nog altijd niet welke impact de bankencrisis had op burgers. Mensen verloren hun baan, huizen stonden onder water, de koopkracht ontwikkelde zich nauwelijks. De overheid heeft ze daartegen niet kunnen beschermen. Dat heeft de democratische rechtsstaat een optater gegeven. Juist die banken zouden zich meer moeten afvragen hoe hun publieke functie beter kan worden gewaarborgd en welke maatregelen daarvoor nodig zijn. Ook de ASN Bank kan in dat debat een rol vervullen.’

Wat kunnen mensen zelf doen?

‘Wat ik goed vind aan ASN Bank is de wijze waarop de bank aan zijn publieke functie inhoudt geeft onder meer door zijn rekeninghouders niet alleen als klanten te zien, maar juist ook als verantwoordelijke medeburgers. Die zich realiseren dat je de maatschappij zelf kunt vormgeven. Zonder deze maatschappelijke democratie is er geen politieke democratie. Mensen gaan pas naar de stembus als ze het gevoel hebben dat ze in hun eigen omgeving gehoord worden. Het feit dat je niet veel geld of opleiding hebt, betekent niet dat je geen ideeën hebt over de oplossing van maatschappelijke problemen. Burgers hebben ideeën – zonnepanelen op schooldaken is een voorbeeld – en gaan ermee aan de slag. Ook banken kunnen dat soort initiatieven stimuleren en overheden “uitlokken” daaraan mee te werken.’ ●

Fototentoonstelling Museon Den Haag

PLANET OR PLASTIC?

Moeten we het weer hebben over onze omgang met plastic? Ja, zegt Museon in haar National Geographic-tentoonstelling Planet or Plastic. Programmamanager Judith Aartsen over bewustwording en zelf bijdragen aan oplossingen.

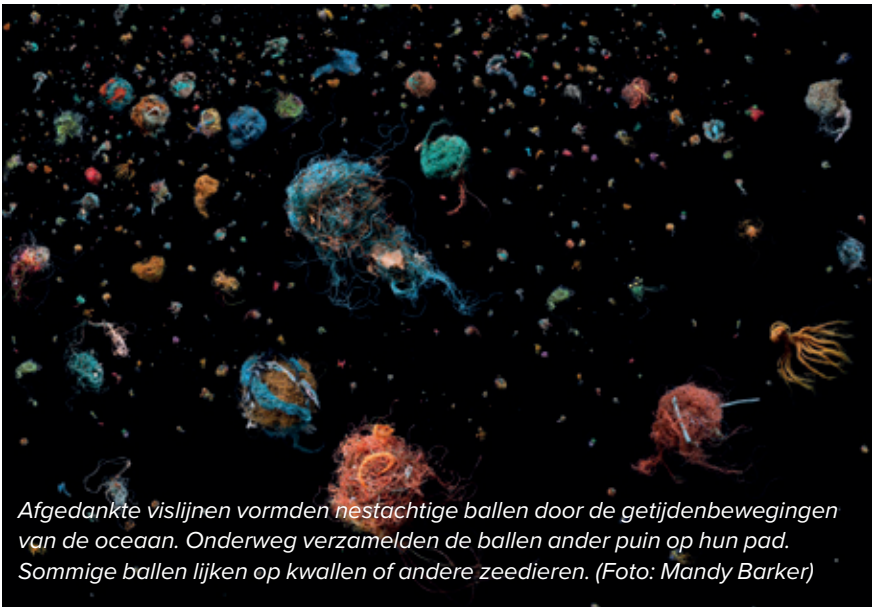
Stapsgewijs mensen op weg helpen naar een meer duurzame wereld op het gebied van milieu, rechtvaardigheid en diversiteit. Dat is wat duurzaamheidsmuseum Museon in Den Haag voorheeft. De National Geographic-tentoonstelling Planet or Plastic? sluit daar naadloos bij aan', stelt programmamanager en samensteller van de tentoonstelling, Judith Aartsen. Het bleef wat onder de radar, maar educatief museum Museon maakte de afgelopen jaren een inhoudelijke draai. Van een van oorsprong (1904) educatief museum gericht op de schoolvakken aardrijkskunde, geschiedenis en biologie veranderde het in een museum over een duurzame toekomst. Aartsen: 'Een volgende stap is, samen met onze burens van Omniversum een landelijke attractie vormen waar mens, planeet en duurzaamheid centraal staan.'

ZWERFBALLEN

Planet or Plastic is zo'n tentoonstelling die tot de verbeelding spreekt. National Geographic bracht 60 journalistieke, artistieke en wetenschappelijke foto's samen, van onder anderen Randy Olsen, Jennifer Lavers en Richard John Seymour. De fotoserie vraagt aandacht voor de trieste effecten van onze omgang met plastic, maar laat ook mogelijke oplossingen zien. Judith Aartsen: 'Met een tentoonstelling als Planet or Plastic willen we ons publiek laten nadenken over de vraag hoe zij hun >

Henderson Island in de Stille Oceaan is een van de meest afgelegen plekken ter wereld. Toch spoelen er elke dag 3.800 stukjes afval aan, afkomstig uit Rusland, de Verenigde Staten, Europa, Zuid-Amerika, Japan en China. In 2015 berekende onderzoeker Jennifer Lavers dat de stranden van het eiland zo'n 38 miljoen stukjes afval bevatten, het meeste van plastic. (Foto: Jennifer Lavers)

Afgedankte vislijnen vormden nestachtige ballen door de getijdenbewegingen van de oceaan. Onderweg verzamelden de ballen ander puin op hun pad. Sommige ballen lijken op kwallen of andere zeedieren. (Foto: Mandy Barker)

toekomst kunnen beïnvloeden. Plastic is een tastbaar onderwerp dat zowel vier- als tachtigjarigen aanspreekt, iedereen heeft er zijn associaties bij. Neem als voorbeeld de foto van kunstenaar Mandy Barker. Op haar expedities verzamelde zij alle “zwerfballen” die zij op de stranden van West-Europa tegenkwam. Het levert een bijna abstract beeld op.’

38 MILJOEN STUKJES AFVAL

Zoals de titel aangeeft komt ‘National Geographic Planet or Plastic?’ uit de Verenigde Staten. Museon werkt samen met National Geographic; met enige regelmaat krijgt het museum een tentoonstelling aangeboden. Judith Aartsen paste de Amerikaanse foto-expositie aan voor Nederland en het Museon-publiek, gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd. ‘Voor ons heeft het meerwaarde als we aanvullend aan de fotografie stukken uit onze museumcollectie kunnen plaatsen. Bij Planet or Plastic laten we bijvoorbeeld een gesteente zien, een zogeheten plastiglomeraat. Een grote steen waarin zwerfplastic is versmolten. Zo’n glomeraat ontstaat door de vervuiling die de mens veroorzaakt.

Yiwu International Trade City, in de oostelijke Chinese provincie Zhejiang, is 's werelds grootste groothandelsmarkt voor kleine goederen – en een lust voor het oog als je van plastic houdt. Meer dan 70.000 stands waar ze alles verkopen, van opblaasbare zwembaden tot kookgerei en kunstbloemen. Voor fotograaf Richard John Seymour voelde de markt volkomen vertrouwd, omdat de goederen overal te vinden zijn, en tegelijkertijd volkomen vreemd vanwege het verbijsterende volume. China is de grootste producent van plastic – het produceert meer dan een kwart van het wereldtotaal. Een groot deel daarvan wordt geëxporteerd. (Foto: Richard John Seymour)

‘In aanvang werd ik best somber van dit thema’, bekent Aartsen. ‘In het museum was ik bezig met de tentoonstelling, buiten zag ik overal plastic en zooi liggen. Hoe gingen we hier nou echt iets aan doen? Sommige foto’s zijn zo confronterend, ze vertellen zo’n groot verhaal.’ Ze schetst het beeld van wetenschapper Jennifer Lavers die fotografeerde op Henderson Island, middenin de Stille Oceaan. ‘Hier, op een van de meest afgelegen plekken ter wereld, spoelen elke dag zo’n 3.800 stukjes afval aan, uit Europa, Rusland, de Verenigde Staten, Zuid-Amerika, Japan en China. Lavers, onderzoeker aan de Universiteit van Tasmanië, berekende dat de stranden van het eiland ongeveer 38 miljoen stukjes afval bevatten, het meeste van plastic. Dat getal moet je even op je laten inwerken...’

GEVOEL VAN HOOP

Hoe stuur je de bezoeker naar huis, met welk gevoel? Judith Aartsen: ‘Ik hoop dat kinderen en volwassenen behalve bewustwording en confrontatie ook iets van hoop meenemen. Deze thematiek kan je ontzettend treurig stemmen. Terwijl we mensen graag mogelijkheden geven om de problematiek zelf ten goede te beïnvloeden; een bezoek aan Museon kan een steun in de rug kan zijn. Als iedereen elke dag één stukje zwerfend plastic van straat raapt en in de vuilnisbak doet, scheelt dat dagelijks al 14 miljoen stukjes zwerfplastic in het milieu. Mooie, haalbare gedachte toch?’ ●

National Geographic Planet or Plastic? is nog te zien tot half april 2021 in Museon Den Haag. Zie museon.nl voor meer informatie over de tentoonstelling en het reserveren van toegangskaarten.

Een onechte karetschildpad is verstrikt in een oud visnet in de Middellandse Zee voor de kust van Spanje. De schildpad kon zijn nek enige tijd boven water uitstrekken om te ademen, maar hij zou zijn gestorven als de fotograaf hem niet had bevrijd. ‘Spookvissen’ met vervallen of achtergelaten vistuig zijn een grote bedreiging voor zeeschildpadden en andere zeezoogdieren. (Foto: Jordi Chias)

Een van de grootste hindernissen voor recycling is het goed schoonmaken en sorteren van de containers die in de afvalstroom terechtkomen. In Dhaka, Bangladesh, sorteren vrouwen een berg afgedankte plastic flessen die zijn verzameld door afvalplukkers. De flessen worden omgesmolten tot nieuwe plastic producten. Sorteerlocaties zoals deze bieden werkgelegenheid en helpen bij het verwijderen van afgedankt plastic op plaatsen waar het in zee kan stromen. (Foto: Randy Olson)

Om zeestromingen te berijden, grijpen zeepaardjes met hun staarten drijvend zee gras of ander natuurlijk afval vast. Het puin werkt als een zeil en zwaait het kleine zeepaardje met de stroom mee. In de vervuilde wateren van het Indonesische eiland Sumbawa klemde dit zeepaardje zich vast aan een plastic wattenstaafje – ‘een foto waarvan ik wilde dat hij er niet was’, zegt fotograaf Justin Hofman.

‘Het gaat om de mens’

2020 is het jaar waarin ASN Bank 60 jaar bestaat. En het is vooral het jaar waarin de wereld met ingrijpende gebeurtenissen te maken kreeg. Covid-19 en Black Lives Matter laten nog steeds hun sporen na. Hoe kijken Joyce van der Est en Arie Koornneef, directie van ASN Bank, terug op dit bijzondere jaar?

TEKST Jeroen Jansen
BEELD Lars van den Brink

Joyce: ‘Het maakt grote indruk op mij. Je realiseert je dat vrijheid het allerhoogste goed is. Vrijheid in de meest brede betekenis. Vrijheid om te mogen zijn wie je bent, vrijheid voor jongeren om zich te bewegen, vrijheid om mensen te ontmoeten. De ontwikkeling staat deels stil, zo ervaar ik het.’

Persoonlijke ontwikkeling, of die van de bank?

Joyce: ‘Ik bedoel dat de vernieuwing die voortkomt uit de direct menselijke ontmoeting, bijna tot stilstand is gekomen. In de hele maatschappij, maar zeker ook tussen ons als collega’s binnen de bank en met klanten. Daar moet je echt bewust wat tegenover stellen. Bewust investeren.’

Arie: ‘Het is weliswaar dit jaar heel goed gegaan met ASN Bank. Veel nieuwe klanten, hoge klantwaardering en veel aandacht voor onze inzet voor klimaat en biodiversiteit. 60 jaar duurzaam bankieren staat echt op de kaart. Maar het feit dat je dit jaar ernstig beperkt bent in het direct ontmoeten van klanten en collega’s om dit te vieren en tijdens zo’n viering naar elkaar te luisteren en elkaar te inspireren, ervaar ik ook als een verschraling.’

Waarom hebben jullie ‘Ode aan de Mens’ als thema meegegeven aan 60 jaar ASN Bank?

Joyce: ‘ASN Bank gaat over mensen. Het draait altijd om wat we voor mensen kunnen doen, voor klanten en collega’s. De onzekerheid is toegenomen: over de houdbaarheid van onze mooie wereld, over de haalbaarheid van hun plannen en dromen en over de toekomst van hun kinderen. Dat gevoel wordt versterkt door de noodgedwongen afstand. De duurzame missie van ASN Bank is geen technische operatie met checklijstjes en managementprietpraat, het gaat om de mens.’

Duurzaamheid gaat vaak over meten is weten, over cijfers. Waar is de mens in dit verhaal?

Arie: ‘Meten doen we, bijvoorbeeld als het gaat om klimaatcijfers, maar het zegt verder niet bijster veel over de kwaliteit van ons leven. Neem nu de Black Lives Matter-beweging. Wijzen naar de grondwet waarin staat dat iedereen gelijk is, wil niet zeggen dat het ook in de praktijk zo is. Ik vind dat confronterend. Op veel terreinen is dit nog aan de orde. Ook als het gaat om gender, beloning en kinderrechten bijvoorbeeld. Van anti-apartheid decennia terug tot leefbaar loon waar wij ons nu voor inzetten in de kledingindustrie. We zetten de mens al 60 jaar centraal. Daar ben ik ongelooflijk trots op.’

Een jaar met twee gezichten. Waar zit het ongemak?

Joyce: ‘Een succesvol jaar voor ASN Bank. Dat we dat bereikt hebben is dankzij ongelooflijk betrokken klanten en medewerkers. Die betrokkenheid is uniek en maakt het zo de moeite waard. Tegelijkertijd vind ik dat wij ons wat meer hadden mogen laten horen. Laten zien waar wij voor staan en daarmee tot steun te zijn van degenen die dat nodig hebben. De pioniers en baanbrekers. De voorvechters van vrijheid en gelijkheid.’

Arie vult aan: ‘Zeker ook als het gaat om jongeren. De generatie die de toekomst vorm moet geven wordt te weinig inhoudelijk betrokken. Dat vinden we bij ASN Bank belangrijk, daar besteden we aandacht aan.’

We hopen onze klanten snel weer te kunnen ontmoeten’, zegt Joyce vastbesloten. ‘En we blijven het goede doen’, beaamt Arie. ●

Kinderen helpen kinderen

Chantal van Gool,
Nationaal Fonds Kinderhulp

Met de rekening ASN Jeugdsparen geef je ongemerkt ook andere kinderen een steuntje in de rug. ASN Bank doneert per jaar een percentage van het spaartegoed op alle jeugdspaarrekeningen samen aan War Child en Nationaal Fonds Kinderhulp. Dat geld is, zéker in dit coronajaar, goed besteed.

TEKST Leonie Hage
BEELD Josje Deekens

Emma Wille, War Child

N

ationaal Fonds Kinderhulp helpt kinderen in Nederland die vanwege armoede aan de zijlijn van de samenleving staan. Zij kunnen niet mee op schoolreisje, hebben geen fiets om mee naar school te gaan en een warme winterjas is niet altijd vanzelfsprekend. Kinderhulp investeert de donatie van ASN Bank specifiek in opleiding en kamerinrichting van kinderen. Twee zaken die juist dit jaar enorm belangrijk waren, weet Chantal van Gool, hoofd Fondsenwerving van Nationaal Fonds Kinderhulp. 'We kochten veel bureautjes en laptops, maar ook de vraag naar boeken en spelletjes was enorm. We zien over de eerste acht maanden een stijging van 23 procent in de aanvragen ten opzichte van vorig jaar.' Sinds 2014 heeft Kinderhulp een samenwerking met ASN Bank. Van Gool: 'We krijgen al die jaren een groot bedrag, afgelopen jaar was dat 150.000 euro. Je kunt je voorstellen dat we daar veel bureaus van kunnen kopen. En vergis je niet: vaak sparen de kinderen zelf mee. Een jongen werkte afgelopen zomer keihard om zijn schoolgeld voor de opleiding tot automonteur te kunnen betalen. Het was zijn grote droom. Toen hij aan de opleiding begon, bleek dat hij ook speciale kleding en gereedschap moest aanschaffen. Dat lukte hem zelf echt niet, wij hebben hem daarmee geholpen.'

NIEUWE PROBLEMEN DOOR CORONA

War Child ontvangt jaarlijks hetzelfde bedrag als Nationaal Fonds Kinderhulp. Ook voor hen is de jaarlijkse donatie van ASN-jeugdspaarders welkomer dan ooit. Met het geld helpt War Child door de oorlog getroffen kinderen in Congo en Oeganda. Emma Wille, Partnerships Manager bij War Child: 'Naast de al bestaande zorgen, brengt corona nieuwe problemen met zich mee. Je kunt je er iets bij voorstellen: de gezondheidszorg is minimaal, er is meestal geen mogelijkheid tot thuisisolatie en water en zeep zijn niet voldoende op voorraad. Gezinnen raken hun laatste inkomsten kwijt en honger dreigt.' Naast bestaande hulp biedt War Child daarom nu extra bescherming. Wille: 'In Congo richten we ons op onderwijs en opleidingen. We trainen leraren, richten klaslokalen in, bieden de kinderen bescherming en psychosociale hulp, en geven voorlichting, bijvoorbeeld over kinderrechten. We blijven dit doen, zo veel mogelijk op anderhalve meter. We waren al bezig met onderwijs op afstand, daar investeren we nu extra in. We bieden bijvoorbeeld tablets op zonne-energie aan waarop kinderen thuis kunnen leren lezen, schrijven en rekenen. Daarnaast krijgen

ASN JEUGDSPAREN

Met ASN Jeugdsparen kun je je (klein)kind een financieel steuntje in de rug geven op zijn of haar 18e verjaardag. Voor een studie, een wereldreis, of misschien wel de aankoop van een woning. Je kunt eenvoudig een gratis spaarrekening openen en flexibel geld inleggen. Omdat het geld vaststaat tot het kind meerderjarig is, biedt ASN Bank een aantrekkelijke spaarrente van 0,40%. Dit is de variabele rente op jaarbasis vanaf 5 maart 2020 (rentewijzigingen voorbehouden). Kijk voor meer informatie en het openen van een rekening op: asnbank.nl/sparen/asn-jeugdsparen.

gezinnen anti-coronapakketten en hygiënekits, en geven we voorlichting over het voorkomen van verspreiding van het virus.' Het TeamUp-programma in Oeganda biedt sport-, spel- en bewegingsactiviteiten. Kinderen tussen de zes en achttien jaar leren zo hoe ze met hun gevoel moeten omgaan. Wille: 'Het helpt hun veerkracht vergroten. Ook hier gaan we volop mee door, in aangepaste vorm. Daarnaast is ook hier extra aandacht voor educatie en hygiëne.'

BLIJ MET STRUCTURELE STEUN

Voor zowel War Child als Nationaal Fonds Kinderhulp zijn het spannende tijden op het gebied van fondsenwerving. Daarom is de structurele hulp van ASN Bank zo ontzettend welkom. Wille: 'We zijn trots op de samenwerking met ASN Bank, en juist ook dat de donatie komt via ASN Jeugdsparen.' Dat geldt ook voor Kinderhulp, dat verwacht dat de aanvragen de komende periode alleen maar zullen toenemen. Van Gool: 'We krijgen momenteel zo'n honderd aanvragen per dag, die we bijna allemaal toekennen. Bij iedere brief spat ervan af hoe ontzettend nodig onze hulp is.' ●

Lees hier meer over de door de bank gesteunde projecten van War Child en Nationaal Fonds Kinderhulp: asnbank.nl/sparen/asn-jeugdsparen/hulp-aan-kansarme-kinderen

DIT VIERTAL WINT EEN ASN BANK WERELDPRIJS 2020

Het wemelt van de inventieve duurzame ondernemers in Nederland. Dat is duidelijk na de uitreiking van de ASN Bank Wereldprijs 2020.

Warmte van water hergebruiken

DEWARMTE, HOOFDPRIJS € 25.000

Kan de warmte van gebruikt water uit badkamer, keuken en wasmachine worden hergebruikt? Ja, dankzij de HeatCycle-installatie van Auke de Vries en Sander Wapperom, oud-studenten van de TU Delft. De installatie draait in een testhuis in Delft, kost inclusief subsidie circa € 3.000 en bespaart jaarlijks tot 650 m³ gas en een ton CO₂-uitstoot. 'Alles aan hun oplossing om woningen te verduurzamen klopt en beide ondernemers zijn heel bevlogen en betrokken bij het onderwerp', aldus jurylid Pieter Smeets. 'Ik heb het gevoel dat dit heel groot kan worden.'

1

Foto's: Bart Maat

2

Fruitsap van cacao

KUMASI DRINKS, TWEEDE PRIJS € 15.000

Denk je aan cacao dan denk je waarschijnlijk aan een chocoladereep, chocopasta of chocolademelk. Een onbekende traktatie is het vruchtvlies dat de cacaoboer omhult. Je kunt er heerlijke sappen en soda's van maken, ontdekte Linda Klunder. En de cacaoboer verdient iets extra's met de verkoop van vruchtvlies. Met de € 15.000 gaat Kumasi de eerste 100.000 flesjes zoete cacaodrank produceren en marktonderzoek doen. Houd het frisdrankschap in 2021 goed in de gaten.

3

O denneboom, wat is je kleding wonderschoon

FOREST WOOL, DERDE PRIJS € 10.000

Ontwerper Tamara Orjola bedacht een methode om van dennennaalden textiel te maken. Haar Forest Wool is een veelbelovend alternatief voor katoen: er is geen extra landbouwgrond en water nodig voor de productie. Dennennaalden zijn er genoeg: jaarlijks worden in de Europese Unie 600 miljoen dennenaalden gekapt. Het pas dit jaar opgerichte Forest Wool gaat de € 10.000 gebruiken om meer prototypes te ontwikkelen en het procedé verder te ontwikkelen.

WAT IS DE ASN BANK WERELDPRIJS?

ASN Bank organiseert sinds 2008 de ASN Bank Wereldprijs, een competitie voor duurzame startups in Nederland. Deelnemers maken kans op een uitgebreid traject met coaching, training en publiciteit. Hiermee helpt de bank duurzame ondernemers hun positieve impact te vergroten. In eerdere edities vielen Fairphone, Yoni en ptthee in de prijzen, inmiddels bekende duurzame merken.

Smakelijke groenteballetjes

FALAFVAL, PUBLIEKSPRIJS € 5.000

Voedselredders Ayuk Bakia en Scifo Minnaard maakten zich druk om de grootschalige verspilling van groente en maken nu falafel van groentestromen. Dat doen ze zo opvallend dat ze de publieksprijs van 2020 wonnen. Met de € 5.000 willen ze nog meer Nederlanders laten kennismaken met hun producten.

ONDERNEMEN

Feitelijk gezien ben ik, als ZZP'er in de journalistiek, een ondernemer. Maar ik voel me helemaal geen ondernemer. Ik laveer zenuwachtig van opdracht naar opdracht, ben totaal niet bezig met 'het uitbouwen van mijn bedrijf' of met 'toekomstgericht denken'. Als ik een echte ondernemer was, zag ik overal kansen om nóg meer geld te verdienen. Heb ik nou nooit.

Ergens in de vorige economische crisis, zo'n tien jaar geleden, had ik het helemaal gehad met mijn journalistieke werk. Gelukkig had ik een vriend die net zo mismoedig is als ik. Ook hij moest aanhoudend stukjes inleveren om wat geld te verdienen en was niet bezig met 'een bedrijf opbouwen'. Onze vriendschap bestond voor een groot deel uit wederzijds geklaag over ons werk.

Tot we op een dag besloten om het duurzamer aan te pakken. Niet langer zouden we zure artikelen schrijven, we wilden iets gaan doen waar we de wereld verder mee hielpen: mensen voeden. Een biologische pannenkoekencaravan, dat hadden we voor ogen. Langs braderieën zouden we trekken, pannenkoeken met een waanzinnige marge verkopen en 's avonds met zakken bulkend van cashgeld thuiskomen. Ook met het verkopen van glaasjes limonade zouden we veel winst maken, dachten we. De beginfase van onze onderneming was rommelig. We kochten een verkeerde caravan die we met veel verlies weer inruilden. De biologische pannenkoekenmix bleek te klonteren. We wisten niet waar we onze caravan moesten stallen. Ons aggregaat stootte te veel diesel uit, dat strookte niet met onze idealen. Het duurzame ondernemerschap bleek duizend-en-een problemen op te werpen waar we nog nooit over nagedacht hadden.

Na vele weken paniekerige voorbereiding stonden we dan toch op een braderie, in de slagschaduw van een kerk in Harderwijk. Een bonte stoet aan Harderwijkers trok aan ons raampje voorbij zonder ook maar één biologische pannenkoek te kopen. Verderop werden gratis oliebollen uitgedeeld. Het was een eerste harde ervaring met het ondernemerschap, die we nooit meer te boven kwamen. Eén jaar en vele teleurstellende braderieën later hebben we de caravan naar de sloop gebracht. Sindsdien weet ik: ondernemen moet in je bloed zitten. Als dat niet zo is, kan je het ook maar beter niet proberen. ●

Foto: Anne Timmer

Retouradres:
Postbus 93514, 2509 AM Den Haag

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

